

VENEMAA SÕJALISE VÕIME KEELELINE KONSTRUEERIMINE

Priit Tamm¹, Sten Hansson

11. aprillil 2015 andis toonane Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves julgeolekuteemalise intervjuu Briti ajalehele The Telegraph. Kommenteerides 2014. aasta sügisel Walesis toimunud NATO tippkohtumise otsust luua 5000-meheline kiirreageerimisüksus, et tõrjuda Venemaa võimalikku sõjalist rünnakut Balti riikidele, lausus president Ilves: „Kui kiirelt see [üksus] siia jõuaks, nädalaga? Viie päevaga? Kui vaadata meie naabri korraldatavaid sõjalisi õppusi, on need põhimõtteliselt silmapilksed. Nad on siin ja nelja tunniga on kõik läbi.“² Ilvese sõnad jõudsid juba järgmisel päeval Eesti ajakirjandusse ja tekitasid siinsete elanike seas mitmesuguseid küsimusi. Arutleti nii Eesti kaitstavuse ja NATO võime üle tuua Balti riikidesse tõhusaks kaitseks vajalikke jõude juurde kui ka Venemaa sõjajõudude suutlikkuse üle saada soovi korral säärase operatsiooniga hakkama. Teisisõnu kirjeldas Eesti riigipea sedasi Venemaa sõjalist võimet. Õeldule lisas kaalu tema kõrge ametikoht ja eeldatavasti parem informeeritus kui tavakodanikel. Presidendi intervjuule järgnes Eesti ajakirjanduses elav arutelu, mille käigus avaldasid arvamust nii julgeolekuanalüütikud kui ka kõrgemad kaitseväelased.

Venemaa sõjaline doktriin hõlmab aktiivset informatsioonilist mõjutustegevust välisriikides, sealhulgas Eestis.³ Mõjutamise juurde kuulub see, et luuakse mulje Venemaa Föderatsiooni relvajõudude võimsusest. Seepärast ongi tähtis mõista, kuidas Venemaa sõjalist võimet Eesti ajakirjanduses kujutatakse, sest iga meediakajastus mängib rolli avaliku arvamuse kujunemisel.

¹ Artikkel on kirjutatud teadusprojekti O-013 „Infooperatsioonide jätkuprojekt (01.08.2017–31.12.2018)“ raames ning see põhineb Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis 2018. aastal kaitstud magistritööl „Kuidas konstrueeritakse Eesti ajakirjanduses Venemaa sõjalist võimekust?“ (autor: Priit Tamm, juhendaja: Sten Hansson).

² **Blair, D.** 2015. Sitting Near a Nuclear Tripwire, Estonia's President Urges Nato to Send Troops to Defend His Country. – The Telegraph, 11.04.2015.
<<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/estonia/11530064/Sitting-near-a-nuclear-tripwire-Estonias-president-urges-Nato-to-send-troops-to-defend-his-country.html>> (08.03.2018).

³ **Kaitsepolitseiameti aastaraamat** 2014. Tallinn: Kaitsepolitseiamet, lk 12.

Eesti Kaitseväge ja julgeolekuasutuste vaatepunktist on kasulik ära tunda sellised Venemaa sõjalise võime kujutamise viisid, mis võivad mõjuda Eesti elanike kaitsetahtele demotiveerivalt. Kui Eesti ajakirjanikud käsitlevad julgeolekut ja sõjalist võimet puudutavaid teemasid, tulevad neile kasuks teadmised, mille alusel nad saavad Venemaa militaartegevust kajastades teha teadlikke valikuid ning vältida juhusliku materjali avaldamist. Selliste teadmiste loomiseks on vaja üksikasjalikult uurida avalikus kommunikatsioonis kasutatavaid keelelisi konstruktsioone.

Keel on oluline mõjutusvahend: sõnavaliku, kõneviisi, erinevate stilistiliste võtete ja muu sarnase abil saab konstrueerida võimusuhteid ning kutsuda esile tundeid, mis võivad suunata nii ühe inimese kui ka suuremate inimkoosluste mõtlemis- ja otsustusprotsesse. Selles artiklis esitatud analüüs aitab tuvastada sõjalise võime keelelise konstrueerimise erinevaid viise ning arutleda nende kasutamise võimaliku mõju üle.

NATO käsitluses tähendab sõjaline võime riigi võimet saavutada endale seatud sõjaaja eesmärk. Sõjalist võimet mõõdetakse nelja komponendi kaudu: väestruktuur, moderniseeritus, üksuse valmisolek ja jätkusuutlikkus.⁴ Need komponendid seletame täpsemalt lahti järgmises peatükis. Seejärel näitlikustame Venemaa sõjalise võime keelelist konstrueerimist, kasutades Eesti mõjukate meediakanalite (Postimees, Delfi, Eesti Päevaleht, ERR, Õhtuleht ja Pärnu Postimees) veebilehtedel ilmunud artikleid. Näidete leidmiseks analüüsisime 30 teksti, milles käsitleti Venemaa sõjalist võimet ja mis avaldati ajavahemikus 2017. aasta jaanuarist 2018. aasta märtsini. Artikli lõpus esitame oma analüüsi põhjal kaitseväelastele ja ajakirjanikele praktilised soovituselised soovitused.

1. Analüüsiraamistik: sõjalise võime keeleline konstrueerimine

USA staabiülemate ühendkomitee esimehe sõjalise valmisoleku juhendis on sõjalist võimet määratletud järgmiselt: „Sõjaline võime on võime saavutada konkreetne sõjaaja eesmärk (võita sõda või lahing, hävitada määratud sihtmärk). See koosneb neljast põhikomponendist: väestruktuur, moderniseeritus,

⁴ **Militerm.** <<http://termin.eki.ee/militerm/>> (08.03.2018).

valmisolek ja jätkusuutlikkus.”⁵ Kui me analüüsisime ajakirjanduslikes tekstides Venemaa sõjalise võime konstrueerimist, eristasime nimetatud komponentide põhjal nelja üldist kujutusviisi, milleks kasutatakse 1) arve/suurust, 2) tehnoloogiat/moderniseeritust, 3) mobiilsust/aktiivsust ning 4) jõukust/ressursse. Järgnevalt tutvustame neid kujutusviise lähemalt.

1. kujutusviis. Arvud/suurus

Sõjalise jõu (väe) struktuuri komponendi all peetakse silmas kaitsejõudude suurust ja koosseisu, näiteks diviiside, laevade ja lennukite hulka. Seda komponenti kujutatakse peamiselt arvude kaudu, aga ka loetledes erinevaid väeliike (kui suur? kui palju? millised (väed)?). Seda konstrueeritakse keeleliselt järgmiste põhivahenditega: arvud, arvsõnad, hulgamäärsõnad (nt *palju, hulgaliselt*), tervikut väljendavad hulganimisõnad (nt *väed, üksused ja laevastik*), loetelud ja võrdlused (Venemaa vs. NATO väed ja Venemaa vs. Eesti kaitsejõud).

Arvude kasutamist uurinud politoloog Deborah Stone on väitnud, et arvud toimivad sarnaselt metafooridele: valitakse välja üks omadus, mida rõhutatatakse, jättes kõrvale ülejäänud. See aga tähendab subjektiivset valikut ehk hinnangu andmist.⁶ Näiteks väikeseid kaitsekulutusi saab esitada kui märki riigi rahumeelsusest, aga teise nurga alt vaadates võib ka öelda, et riik ei hooli enda kaitsmisest või on hoopis vaene. Seega võib arvude esitamise kontekst olla neist endist olulisemgi.⁷

2. kujutusviis. Tehnoloogia/moderniseeritus

Sõjaline moderniseeritus seisneb relvajõudude, üksuste, relvasüsteemide ja varustuse tehnilises keerukuses. Selle komponendi puhul kujutatakse sõjalist võimet moodsa relvastuse, varustuse ja tehnoloogia kaudu, pöörates tähelepanu sellele, kui moodne, uuenduslik ja keerukas see on. Keeleliseks konstrueerimiseks kasutatakse ennekõike tehnilist erialasõnavara, uute relvade ja relvasüsteemide nimetusi, uudsust või aegumust näitavaid omadussõnu

⁵ **CJCS Guide to the Chairman's Readiness System** 2010. A-1.

<<http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Library/Handbooks/g3401.pdf?ver=2016-02-05-175742-457>> (12.03.2018).

⁶ **Stone, D.** 2012. *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*. New York: W. W. Norton & Company, pp. 185–188.

⁷ *Ibid.*, p. 190.

(nt *aegunud*, *vanamoodne*, *nõukogudeaegne*, *uuenduslik*, *moodne* ja *tänapäevane*), erakordsust või ainulaadsust markeerivaid sõnu ja väljendeid (*maailmas ei ole sellele analooge*), võõrsõnu, aga ka uudissõnu.

Selle kujutusviisi puhul konstrueeritakse sõjalist võimet keeleliselt kõige enam sellise võttega, mida ajakirjanduslike tekstide uurija John Richardson on nimetanud omistamisstrateegiaks.⁸ See tekstiline strateegia hõlmab inimesele, esemele, sündmusele või nähtusele millegi omistamist omadussõnade, määrsõnade, võrdluse, kõnekujundite, vihjete ja muu sarnasega. Omistamise abil saab Venemaa sõjalist võimet kujutada kas negatiivselt või positiivselt, naeruvääristavalt või aukartustäratavalt. Ka selle kujutusviisi tähtis osa on võrdlus, mis lähtub erinevalt eelmisest komponendist mitte suuruselt, vaid tehnoloogilisest uudsusest ja keerukusest.

Neologismid tulevad eelkõige esile uuema relvastuse puhul, millele ei leidu varasemast analooge (nt mehitamata õhusõiduk ehk droon). Uudissõnu saab luua ka tähendust nihutades, näiteks räägitakse inglise keeles omade tulest või sõbralikust tulest, ehkki sellisel juhul sai keegi surma oma kaasvõitlejate käe läbi. Kasutatakse ka eufemisme, näiteks öeldakse tapmise asemel likvideerimine või neutraliseerimine.⁹

3. kujutusviis. *Mobiilsus/aktiivsus*

Sõjalise valmisoleku komponent tähendab väeülemate suutlikkust täita neile määratud ülesanded. Teisisõnu tähendab see väeüksuse võimet olla õigel ajal õiges kohas, et asuda oma ülesande kallale. Selle kujutamisel vastatakse järgmistele küsimustele: kui kiiresti? kui sujuvalt? kui operatiivselt? millisel määral? Keeleliselt kasutatakse kiirust/aeglust ja liikuvust/staatilisust tähistavaid sõnu ja väljendeid (nt *mobiilsus*, *ülehelikiirus*, *kiirendama*, *pidurdama* ja *suurendama/valmisolek*). Nagu tegelikult kõigi ülejäänutegi puhul on ka selle komponendi korral võimalik võrdlemine, kuna riikide relvajõud on mõeldud üksteisega vastasseisuks ja omavahel võetakse mõõtu kas paberil või lahinguväljal.

⁸ Richardson, J. E. 2006. *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*. New York: Palgrave MacMillan, pp. 52–53.

⁹ *Ibid.*, p. 69.

4. kujutusviis. Jõukus/ressursid

Jätksuutlikkus viitab võimele säilitada sõjaliste eesmärkide saavutamiseks vajalik tegevuse tase ja kestus. See komponent hõlmab relvajõudude (täpsemalt neid rakendava riigi) võimet pidada sõda nii kaua, kui on eesmärgi täitmiseks tarvis (kui kaua, millisel määral ja kui palju midagi suudetakse teha). Keeleliselt rakendatakse mitmesuguseid ressursse: sõnu, mis tähistavad inimesi, toitu, jooki, toorainet, riietust, varustust, kütust, tehnikat, relvi, laske- ja kaitsekulutuste osakaal SKTs), hulgasõnu (*palju* ja *vähe*), piisavust tähistavaid sõnu (*jätkuma*, *piisama*, *nappima*, *lõppema*, *puuduma* ja *otsa saama*) ning võrdlust (*rikas* ja *vaene*).

Tabelis 1 on esitatud nelja sõjalise võime komponendi keelelise konstrueerimise viisid koos näidetega.

Tabel 1. Sõjalise võime keelelise konstrueerimise viisid

Sõjalise võime komponent	Kujutusviis	Kujutamise vahendid	Näited
Väestruktuur	Arvud/suurus (kui suur? kui palju? millised (väed)?)	Arvud, arvsõnad, hulgamäärsõnad (<i>palju</i> ja <i>hulgaliselt</i>), tervikut väljendavad hulganimisõnad (<i>väed</i> , <i>üksused</i> ja <i>laevastik</i>), loetelud ja võrdlus.	<ul style="list-style-type: none"> „Venemaa neljas sõjaväeringkonnas on kokku viis elektroonilise sõjapidamise üksust, üks selline kõigis ringkondades peale ühe, kus on selliseid brigaade kaks.“¹⁰
Moderniseeritus (relvajõudude, üksuste, relvasüsteemide ja varustuse tehniline keerukus ja moodsus)	Tehnoloogia (kui moodne? kui uuenduslik? kui keerukas? kui kaasaegne?)	Tehniline erialasõnavara, uute relvasüsteemide nimetused, uudsust või aegumust näitavad omadussõnad (<i>aegunud</i> , <i>nõukogudeaegne</i> , <i>moodne</i> ja <i>tänapäevane</i>), erakordsust või ainulaadsust markerivad sõnad (<i>maailmas ei ole sellele analooge</i>), võõrsõnad ning uudissõnad.	<ul style="list-style-type: none"> Elektroonilise sõjapidamise vahendid neutraliseerivad NATO tehnika Eestis. Ülimoodsad ja kõrgtehnoloogilised relvad (tuumamootoriga raketid, allveedroonid jms). Lennukid kukuvad alla. Tehnika veab alt. Uued relvad on tegelikult nõukogudeaegsed.

¹⁰ **Jaagant, U.** 2017. Uuring: Venemaa elektrooniline sõjavõime astub NATO-le kandadele. – Eesti Päevaleht, 26.09.2017. <<http://epl.delfi.ee/news/eesti/uuring-venemaa-elektroonilinesojavõime-astub-nato-le-kandadele?id=79619942>> (09.12.2017). [**Jaagant** 2017]

Sõjalise võime komponent	Kujutusviis	Kujutamise vahendid	Näited
Valmisolek (üksuse võime olla õigel ajal õiges kohas, et täita sellele pandud ülesanne)	Mobiilsus/aktiivsus (kui kiiresti? kui sujuvalt? kui operatiivselt? millisel määral?)	Kiirust/aeglust ja liikuvust/staatilisust tähistavad sõnad ja väljendid (<i>mobiilsus, ühelikiirus, kiirendama, pidurdama ja suurendama</i>), võrdlus ning naeruvääristamine.	<ul style="list-style-type: none"> „Vene armee sõjaline võimekus on paranenud märkimisväärselt. Armee tegutsemisvalmidus on 24 tunnist 48 tunnini.“¹¹ Venemaa elektroonilise sõja üksus Süürias ei tulnud oma ülesannetega toime.¹²
Jätkusuutlikkus (relvajõudude võime pidada sõda nii kaua, kui on eesmärgi täitmiseks tarvis, st riigi võime rahastada oma sõjalise eesmärgi saavutamist)	Jõukus/ressursid (kui kaua? millisel määral? kui palju?)	Arvud (rahasummad, eelarve ja kaitsekulutuste osakaal SKTs), hulgasõnad (<i>palju ja vähe</i>), piisavust tähistavad sõnad (<i>jätkuma, piisama, nappima, lõppema, puuduma ja otsa saama</i>) ning võrdlus (<i>rikas ja vaene</i>).	<ul style="list-style-type: none"> Varud vähenevad Ida-Ukrainas ja Süürias sõdimise tõttu.¹³ Lääneriikide sanktsioonidest põhjustatud majandusraskused. Sõda ei tule!¹⁴ Dedovštšina ja tühja kõhtu kannatavad ajateenijad relvajõududes.

Lisaks nendele kategooriatele on meediatekstide analüüsimisel asjakohane arvestada sellega, et Venemaa sõjalisest võimest rääkivate ja kirjutavate eestkõneleajate sõnu võib lugeja tajuda rohkem või vähem kaalukana sõltuvalt sellest, kas sõnavõtjat peetakse pädevaks ja usaldusväärseks. Näiteks võib lugeja pidada sõjalistest riskidest ja võimalustest rääkimisel mõne uudistetoimetaja hinnangust tõsiseltvõetavamaks tegevkaitseväelase, kaitseministri või julgeolekueksperti oma. Seepärast arutleme analüüsitud näidete juures pisut ka eestkõneleajate ja nende keelekasutuse seoste üle.

¹¹ **Randlaid, S.** 2017. Leedu kaitseminister: Zapad tõestas Vene armee võimekust rünnata 24 tunni jooksul. – Postimees, 09.11.2017. <<https://maailm.postimees.ee/4305671/leedu-kaitseminister-zapad-toestas-vene-armee-voimekust-runnata-24-tunni-jooksul>> (16.03.2018). [Randlaid 2017]

¹² **Jaagant** 2017.

¹³ **Juškin, V.** 2017. Vladimir Juškin: milliseks sõjaks valmistub Putin? – Postimees, 13.12.2017. <https://arvamus.postimees.ee/4341969/vladimir-juskin-milliseks-sojaks-valmistub-putin?_ga=2.141834615.49712071.1513021993-1619684887.1394829646> (13.12.2017). [Juškin 2017]

¹⁴ **Vilgats, K.** 2017. Erukindral Ants Laaneots: Sõda ei tule, rahunege maha! – Pärnu Postimees, 07.03.2017. <<https://parnu.postimees.ee/4036463/erukindral-ants-laaneots-soda-ei-tule-rahunege-maha>> (08.04.2018). [Vilgats 2017]

2. Analüüs: kuidas konstrueeritakse Eesti ajakirjanduses Venemaa sõjalist võimet?

2.1. Sõjalise võime kujutamine suuruse ja arvude kaudu

Venemaa sõjalist võimet ja ohtlikkust saab konstrueerida arvude kaudu, kirjeldades vägede suurust: isikkoosseisu, üksuste ja sõjatehnika ühikute arvu ning muud sarnast.

1. näide. Erukindral Neretnieks: Venemaa pole NSVL

Üks võte, mida kasutatakse Venemaa puhul kõikide sõjalise võime komponentide konstrueerimisel, on ajalooline võrdlus: praeguse Venemaa või selle relvajõudude võrdlemine Nõukogude Liidu või tolle relvajõududega. Vaatame näiteks 18. oktoobril 2017 ilmunud Postimehe välisuudiste toimetuse juhataja Evelyn Kaldoja intervjuud Rootsi erukindral Karlis Neretnieksiga. Kaldoja küsib, kas praegust olukorda saab pidada uueks külmaks sõjaks, millele Neretnieks vastab järgmist:

Vanasti oli kaks põhikonkurenti – lääts ja NSVL oma satelliitidega. Aga Venemaa pole NSVL. NSVLis elas 290 miljonit inimest, Venemaal on umbes 140 miljonit. Venemaa tööstusbaas on vaid väike osa NSVLi tööstusbaasist, kus olid ka näiteks Baltimaad ja Ukraina. Venemaa pole enam sama tüüpi konkurent.¹⁵

Neretnieks on oma ala asjatundja, mis lisab ta väidetele kaalu. Sama käib süntaksi kohta, milles kasutatakse kindlat kõneviisi. Koos teadja staatusega mõjub see veenvalt. Erukindral ütleb otse, mahendamata: „Venemaa pole NSVL.“ Seejärel esitab Neretnieks arvilised faktid: 290 miljonit elanikku NSVLis, umbes 140 miljonit Venemaal. Venemaa tööstusest kõneldes kasutab ta välistavat määrsõna *vaid* hinnangulise fraasi *väike osa* ees, mis on kokku Venemaa võimsust pisendav väljend. Erukindral võrdleb arvilisi fakte ja järeldab neist, et Venemaa ei saa olla sõjaliselt sama võimekas kui omaaegne kardetud NSV Liit. Kuna ajakirjaniku küsimus käis uue külma sõja kohta, vähendab Neretnieksi vastus Venemaa ohtlikkust. Lugejale peaks jääma mulje, et kui NATO suutis ohjeldada juba külma sõja aegset Nõukogude Liitu, siis tullakse veelgi enam toime praeguse nõrgema Venemaaga.

¹⁵ Kaldoja, E. 2017. Rootsi erukindral: Venemaa pole NSVL. – Postimees, 18.10.2017. <<https://pluss.postimees.ee/4281525/rootsti-erukindral-venemaa-pole-nsvl>> (10.12.2017).

2. näide. Kunnas võrdleb Venes ja NATO vägesid

Reservkolonelleitnant Leo Kunnaselt ilmus 2016. aasta sügisel raamat „Sõda 2023. Taavet. Koljat“, milles ta kirjeldab sõjaromaani vormis kaht võimalikku Venes-Eesti sõja stsenaariumit.¹⁶ Raamat kutsus avalikkuses esile arutelu Venes relvajõudude sõjalise võime ja Eesti suutlikkuse üle kaitsta end võimaliku agressiooni vastu. Kunnas andis raamatu avaldamise järel mitu intervjuud ja kirjeldas oma seisukohti meedias (nii televisioonis, raadios kui ka trüki- ja võrguväljaannetes), väljendades kriitikat NATO, sealhulgas Eesti kaitsevõime suhtes. Kunnasega sarnaselt kriitiline on olnud Eesti Kaitseväe endine juhataja erukindral Ants Laaneots ja veel mõned endised kõrged tegevväelased (nt kindralmajor Neeme Väli).

Nemad kujutavad Venemaa sõjalist võimet eelmise näitega võrreldes teistmoodi: Venemaa relvajõud on tugevad ja ohtlikud, mille rõhutamiseks osutatakse NATO ja/või Eesti Kaitseväe nõrkadele külgedele ja vajakajäämistele (nt puuduvad soomusmanöövervõime ning kesk- ja kaugmaa õhutõrjesüsteemid). Sellistel puhkudel seatakse kõrvuti mõni Venes relvajõudude ja NATO/Eesti konkreetne sõjalise võime komponent (eelkõige väe suurus või -struktuur), et võrrelda seda, mis on otse seotud Eesti riikluse ja territoriaalse julgeolekuga. See tähendab, et antud kontekstis ei võrrelda näiteks strateegilist ega tuumarelvastust, ent isegi siis jääb peale Venemaa võime.

Leo Kunnas ütleb 26. veebruaril 2017 Õhtulehes ilmunud intervjuus¹⁷ ajakirjanik Sander Silmale järgmist:

*Üks lääne ekspertide kõige suurem viga seisneb selles, et nad võrdlevad NATO ja Venemaa rahuaja relvajõude, kuid ei arvesta seda, kui suured on Venemaa sõjaaja relvajõud, ja siis pole pilt enam üldse roosiline.*¹⁸

Näidet raamistab lääneriikide ekspertide ebakompetentsus (Kunnase hinnang) vägede suuruse võrdlemisel. Kunnas viitab otse agentsusele: vea tegijad on nimetatud riikide eksperdid. Veast kõneldes kasutab ta võimendavat, üli-võrdes omadussõnafraasi *kõige suurem*, mis annab implitsiitselt mõista, et tema arvates on muudki vigu. Ta ei esita arve, vaid tarvitab ähmast võrdlust *kui suured on Venemaa sõjaaja relvajõud*, mis tekitab ebamäärase ohutunde,

¹⁶ Kunnas, L. 2016. Sõda 2023. Taavet. Koljat. Tallinn: Küppar & Ko.

¹⁷ Sama intervjuu avaldati esimest korda Kaitseliidu ajakirjas Kaitse Kodu, nr 2/2017.

¹⁸ Silm, S. 2017. Leo Kunnas: peame pingutama, sest kõne all on riigi saatus. – Õhtuleht, 26.02.2017. <<https://mehele.oh tuleht.ee/790004/leo-kunnas-peame-pingutama-sest-kone-all-on-riigi-saatus>> (06.04.2018).

mida süvendab veelgi kujund *siis pole pilt enam üldse roosiline*. Viimases fraasis intensiivistab Kunnas varem öeldut välistava määrsõnaga *üldse*: pilt pole *üldse* roosiline. Eesti sõjalise julgeoleku pärast rahutust tunde vinge lugeja saab sellest aru niimoodi: Venemaa sõjaaja relvajõudude võime ületab vähemalt Kunnase hinnangul NATO oma, mis annab põhjust muretsemiseks.

2.2. Sõjalise võime kujutamine tehnoloogia kaudu

Üks võimalus konstrueerida Venemaa sõjalist võimet on tõsta tekstis esile Vene relvajõudude, üksuste, relvasüsteemide ja varustuse tehnilist keerukust. Viimane ei ole iseenesest relvatootjate eesmärk, küll aga viitab moodne ja komplitseeritud relvastus suuremale sõjalisele võimele, kuna kõrgtehnoloogiliste relvadega saab lahingueesmärke saavutada tõhusamalt. Hea näide on täppisrelvad: kui II maailmasõja ajal tuli ühe silla hävitamiseks heita lennukilt palju pomme, et sihtmärk kindlasti hävitada, siis tänapäeval piisab ühest täppisraketist.

Asjatundjad – elukutselised kaitseväelased, sõjandus- ja julgeolekuanalüütikud – kirjeldavad üldjuhul nii Venemaa relvajõudude tugevaid kui ka nõrku külgi. Ühelt poolt näitavad eksperdid Venemaa ohtlikkust andes sõjalise võime kahele esimesele komponendile (väestruktuurile ja moderniseeritusele) pealiskaudse hinnangu (st loevad lihtsalt üles, kui palju on vägesid, relvastust, moodsaid kõrgtehnoloogilisi relvi jms), teiselt poolt aga analüüsivad vägede seisundit, valmisolekut ja relvastuse süsteemset integreeritust.

3. näide. Venemaa elektroonilise sõjapidamise võime

Nädal pärast Zapad 2017 lõppu esitleti Tallinnas Rahvusvahelises Kaitseuuringute Keskuses koosseisuvälise teaduri Roger McDermotti ülevaadet Venemaa elektroonilise sõjapidamise võimest ja arengust viimase paarikümne aasta vältel.¹⁹ Seda aruannet kajastati Eesti Päevalehes, ERRi uudisteportaal²⁰ ja ka „Aktuaalse kaamera“ uudistes.

¹⁹ **McDermott, R. N.** 2017. Russia's Electronic Warfare Capabilities to 2025: Challenging NATO in the Electromagnetic Spectrum. Tallinn: Rahvusvaheline Kaitseuuringute Keskus. [McDermott 2017]

²⁰ **Tamm, E.** 2017. Raport: küberrünnakuga on võimalik Baltimaad ülejäänud NATO-st eraldada. – ERR, 26.09.2017.

<<https://www.err.ee/632676/raport-kuberrunnakuga-on-voimalik-baltimaad-ulejaanud-nato-st-eraldada>> (27.03.2018). [Tamm 2017]

Ajakirjanik Urmas Jaaganti artiklile Eesti Päevalehes on lisatud radari-segaja Krasuhha-4 foto ja infograafika, et tutvustada elektroonilise sõja tehnikat. McDermott nendib, et kõige võimekamatel NATO liikmetel on endiselt olemas Venemaa ees tehnoloogiline eelis, ent ta jätkab järgmiselt:

Venemaa on mõelnud oma elektroonilise sõjavõime üle süsteemsemalt ja liitnud seda teiste vahenditega, näiteks täppisrelvadega ning küber- ja psühholoogiliste operatsioonidega. Selles vallas on NATO kindlasti maha jäänud.²¹

Analüütik võrdleb Venemaa ja NATO elektroonilist sõjavõimet ning tunustab venelaste saavutusi: nad on olnud süsteemsemad ning integreerinud e-vahendid teiste relvaliikide ja võtetega. Lausega „Selles vallas on NATO kindlasti maha jäänud“ tunnistab McDermott, et Venemaa sõjalise võime e-komponent on üliluslik.

Edasi loeb Jaagant üles elektroonilise sõjapidamise üksused.

Venemaa neljas sõjaväeringkonnas on kokku viis elektroonilise sõjapidamise üksust, üks selline kõigis ringkondades peale ühe, kus on selliseid brigaade kaks. Mõistagi on see Lääne ringkond, mille piiril asub NATO idatiival ka Eesti. Tuula ja Kurski oblastis asuvad brigaadid koosnevad neljast elektroonilise sõjapidamise pataljonist ja ühest kompaniist. Neil on kasutada Vene kõige võimsamad elektroonilise sõjapidamise süsteemid, mille tegevusulatus küündib sadade kilomeetrite kaugusele.²²

Tsitaadis kujutatakse Venemaa sõjalist võimet kõrgtehnoloogilise võime ja vägede hulga kaudu. Võõrsõnad (*elektroonilise sõjapidamise pataljon/ kompanii ja brigaad*) mõjuvad aukartustäratavamalt kui omasõnad. Lugeja jaoks võib ohtlikuna tunduda ka tõik, et just Eestiga piirnevas Lääne sõjaväeringkonnas on elektroonilise sõjapidamise üksusi kaks korda rohkem kui muudes ringkondades. Viimases lauses kasutatakse ohtu ja relvade võimsust võimendavaid sõnu ja fraase: ülivõrret (*kõige võimsamad süsteemid*) ja umbmäärast arvsõna mitmuses (*tegevusulatus küündib sadade kilomeetrite kaugusele*). Kuna Eesti idapiirist läänepiirini on kõige rohkem 300 kilomeetrit, annab see aimu sellest, et mõne Eesti-Vene piiri lähedale paigutatud elektroonilise sõjapidamise süsteemiga võidakse sidet häirida peaaegu kogu Eesti territooriumil.

²¹ Jaagant 2017.

²² *Ibid.*

4. näide. Kaitseminister Luik: NATO peab tõsiselt arvestama Venemaa elektroonilise sõjapidamise võimega

McDermotti ülevaatest ja elektroonilise sõjapidamise võimest räägib ka reporter Ege Tamm oma loos, mis ilmus nii „Aktuaalse kaamera“ uudisena kui ka ERRi veebilehel.²³ Erinevalt Jaagantist, kes keskendub tehnikale ja varustusele,²⁴ toob Tamm esile selle, kuidas Eesti kõrged ametiisikud raportile reageerisid. Ka nende seisukohtades kujutatakse Venemaa sõjalist võimet tehnoloogilise keerukuse kaudu. Eesti kaitseminister Jüri Luik kommenteerib aruannet järgmiselt:

Venemaa on omalt poolt tegeleud pikka aega sellega, et arendada välja nii küberründe võimalusi kui ka elektroonilise sõjapidamise võimeid. Need võimed on väga efektiivsed, sest nad võimaldavad ka palju suuremaid ja võimsamaid relvasüsteeme, sidesüsteeme välja lülitada. Selles mõttes, loomulikult NATO peab sellega tõsiselt arvestama, see on tõsine komponent tänase moodsa sõja relvastusest.²⁵

Luik kasutab põhisõna tähendust võimendavaid määr- ja omadussõnu: *pikka aega, väga efektiivsed, palju suuremaid ja võimsamaid, tõsiselt arvestama ning tõsine komponent*. Kuna kõneleb Eesti kaitseminister, kes on prominentne ja eeldatavasti hästi informeeritud isik, võib lugejale jääda mulje, et tegemist on tõepoolest tõhusate ja ohtlike relvasüsteemidega. Luik annab modaalverbiga *peab* verbifraasile *tõsiselt arvestama* veelgi kaalu juurde ja tunnistab olukorra kriitilisust. Lause toon ja mõte oleksid olnud hoopis leebemad mõne teise modaalverbi korral (nt NATO *võiks* sellega arvestada). Kaitseminister kasutab samas lauses ühe korra sõna *tõsine* ja ühe korra sõna *tõsiselt*, kujutades Vene relvajõude elektroonilise sõjapidamise võime poolt NATO-le ohtlikena.

5. näide. Lennuk kukkus alla

Venemaa sõjalist võimet saab tehnoloogia kaudu kujutada ka naeruvääris-tavalt, tõstes esile ebaõnnestumisi ja vigu ning tekitades mulje, et vaatamata Vene relvajõudude suurusele ja tugevusele ei pruugi vajaliku võime kasutamine olla ettenähtud ajal võimalik või see ei tarvitse toimuda ootuspäraselt.

Zapad 2017 käigus juhtus õnnetusi, mida kajastati ka ajakirjanduses.

²³ Tamm 2017.

²⁴ Jaagant 2017.

²⁵ Tamm 2017.

Venemaa õhujõudude lennuk Jakovlev Jak-130 kukkus laupäeval Voroneži oblastis Borissoglebski linna lähedal mootoririkke tõttu alla. [...] Alles eile teatas Vene kaitseministeerium, et õhujõudude kaugpommitaja Tu-22M3, mis võttis ka osa Zapadi-nimelisest suurõppusest, sõitis neljapäeval Kaluga oblastis tehnilise rikke tõttu lennurajalt välja. Õhuväe teatel oli ka toona põhjuseks tehniline rike.²⁶

Mastaapsetel õppustel, millesse on kaasatud tuhandeid ühikuid sõjatehnikat, juhtub ilmselt ikka tehnilisi viperusi. Võib oletada, et suur osa neist ei jõua ajakirjandusse, kuid nendega, mida meedia on kajastanud, kujutatakse Venemaa sõjalist võimet nõrgana: näites osutatakse kahele rikkele, mis on tekkinud lühikese ajavahemiku jooksul, mis viitab teatud muustrile Venemaa õhusõidukite töökindluses. Siin tuleb tähelepanu pöörata sõnadele *mootoririke*, *tehniline rike* ja korduvust näitavale määrsõnale *ka*. Tehnilisi probleeme rõhutades saab Venemaa tehnoloogilist sõjalist võimet kujutada ebakindlana.

6. näide. Venemaa moodsad relvad: bluff ja hirmutamine

Kui eelmistest näidetest nähtub, et üldiselt tunnistatakse seda, et Venemaa relvastuse tehnoloogiline tase on kõrge, siis mõnest uuritud tekstist ilmneb jällegi, et praeguse Venemaa ja endise Nõukogude Liidu sõjatehnoloogia võrdlemine tuleb Venemaale kahjuks. Vene sõjalist võimet saab eriti Nõukogude Liidu ohjeldamise ajaloolise kogemuse põhjal konstrueerida nii, et NATO suudab sellega toime tulla ja säilitada oma liikmesriikide suveräänsuse.

Postimehe arvamusküljel ilmus 1. veebruaril 2018 The Economisti toimetaja Edward Lucase artikkel „Edward Lucas: Läänes levinud 10 väärarusaama Venemaa kohta“. Kõige esimese väärarusaamana esitab ta väite, et oht on sõjaline.

Jah, Venemaa moodsad relvad on mõnikord muljetavaldavad (vähemalt prototüüp-versioonid), aga Venemaa ei ole Nõukogude Liidu sugune sõjaline üliriik ega suudaks välja kannatada täiemahulist sõda läänega. Sõjaline bluff ja hirmutamine on tähtsad, aga vaid üks osa palju laiemast hübriidsõja tööriistakastist.²⁷

²⁶ **Lind, M. A.** 2017. Venemaal kukkus alla õhujõudude lennuk. – Delfi, 19.09.2017. <<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/venemaal-kukkus-alla-ohujoudude-lennuk?id=79527540>> (15.05.2018).

²⁷ **Lucas, E.** 2017. Edward Lucas: Läänes levinud 10 väärarusaama Venemaa kohta. – Postimees, 01.02.2017. <https://arvamus.postimees.ee/4394049/edward-lucas-laanes-levinud-10-vaararusaama-venemaa-kohta?_ga=2.15238390.1941312782.1517330657-1619684887.1394829646> (27.03.2017).

Ühest küljest tunnistab Lucas, et Venemaa moodsad relvad on *muljetavaldavad* (seda ilmselt nii Venemaa elanikele kui ka vastastele). Sõnad *moodsad* ja *muljetavaldavad* vihjavad sellele, et jutt ei käi sugugi mitte vanemat tüüpi või lihtsatest sõjariistadest, vaid kõrgtehnoloogilistest relvadest. See viitab Vene relvade ohtlikkusele ja relvajõudude võimsusele. Teisalt lisab Lucas *muljetavaldavate* ette pehmendava määrsõna *mõnikord* ja selle järele sulgudesse möönduse *vähemalt prototüüp-versioonid*. Sedasi pisendab ta põhisõnadega väljendatud võimsust ja ohtlikkust: kui (isegi moodsad) relvad ei ole alati muljetavaldavad, vaid ainult mõnikord, siis mida veel öelda vähem moodsate relvade kohta? Prototüüp-versioon tähendab katseeksemplari, mis ei ole seeriatootmises ega vägede põhirelvastuses. See viitab tõigale, et esitletud võimas relvastus ei pruugigi praegu juba kasutuses olla.

Näite esimene lause sisaldab võrdlust. Nõukogude Liitu nimetab Lucas *sõjaliseks üliriigiks*, aga selle kõrvale paigutatud Venemaa jääb oma eelkäijale alla: Venemaa ei *suudaks välja kannatada täiemahulist sõda läänega*. Väljend *täiemahuline sõda* viitab kõiki relvaliike hõlmavale sõjalisele konfliktile suurel territooriumil ja sellega ei saaks Venemaa praeguses olukorras hakkama vaatamata isegi oma moodsatele ja muljetavaldavatele relvadele. Selle põhjal saab omakorda teha järelduse, et Venemaa relvajõud on ühest küljest küll tugevad ja ohtlikud, ent mitte niisugusel määral, et suudaksid igal juhul oma sõjalise jõu võimaliku vastase üle maksma panna.

Näitest ilmneb, et Lucas peab Vene relvajõudude moodsust ja muljetavaldavust vähemalt osaliselt *blufiks ja hirmutamiseks*, mida kasutatakse infosõja võtetena. Ta nimetabki neid osaks laiemast hübriidsõja tööriistakastist, mille eesmärk on heidutada vastast, jättes sellele mulje enda ohtlikkusest ja võimsusest.

7. näide. Skepsis Venemaa uute relvade suhtes

Üks sündmus, mis vallandas arutelu Venemaa sõjalise võime üle nii Eesti kui ka muu maailma avalikkuses, oli Venemaa presidendi Vladimir Putini igaaastane pöördumine Venemaa Föderatsiooninõukogu poole ehk nn aastakõne. 1. märtsil 2018 peetud aastakõnest pühendas Putin sõjalisele julgeolekule üle kolmandiku, mida ta illustreeris kuue lühivideoga, et demonstreerida Venemaa uusi relvi ja sõjalist võimet. Kõne pidamise ajal ja sellele järgnenud päevadel ilmusid Eesti ajakirjanduses peamiselt uudislööd, milles pöörati tähelepanu just sellele osale kõnest, milles Putin esitles uusi relvi. Hiljem kajastati seda teemat analüüsisvamalt arvamuskõnades ja intervjuudes, milles kõnelesid sõjandusajundjad.

Paljud Putini aastakõnele vahetult järgnenud artiklid olid lihtsalt uudist edastavad faktilood või tsiteeriti neis uusi relvi kiitvat osa, aga leidus ka kriitilisi tekste.

Delfi toimetaja Lauri Laugen refereerib Putini intervjuud, mille ta andis pärast aastakõnet 2. märtsil 2018 USA telejaamale NBC News. Artiklis keskendutakse võimsate uute relvade kohta käivate Putini väidete kahtluse alla seadmisele.

Skeptikud seda [juttu uuest mandritevahelisest ballistilisest raketist] ei uskunud, sest näidatud video oli arvutigraafika ja tegelikku õnnestunud katsetust ei näidatud. Putini väidet, et Venemaa on positsioonidele paigutanud töötava tuumajõul toimiva mandritevahelise ballistilise raketi, ei saa kinnitada.²⁸

Näites argumenteeritakse selle vastu, et Venemaa sõjaline võime on kasvanud. Ajakirjanik vahendab skeptikuid (keda ei mainita küll nimepidi), kes ei nõustu Putini kinnitusega uue mandritevahelise ballistilise raketi olemasolu kohta, mis muutvat kaitsesüsteemid mõttetuks. Argumenteerivale sidesõnale *sest* järgneb põhjendus: *näidatud video oli arvutigraafika ja tegelikku õnnestunud katsetust ei näidatud*. Seega vahendatakse skeptikute arvamust, et arvutigraafikaga ei saa tõestada raketi olemasolu ega lahinguvalmidust, vaid võib näidata seda, mida soovitakse. Teises lauses õnnestatakse samuti Putini öeldud sõnade tõsiseltvõetavust: *Putini väidet [...] ei saa kinnitada*. Kokkuvõttes ei toetata seeläbi seisukohta, et vähemalt praegusel ajal oleks Venemaa sõjaline võime suurenenud.

8. näide. Juškin kahtleb Sarmatis

Nagu eespool öeldud, ilmusid kohe pärast president Putini aastakõnet artiklid, mis ei olnud emotsionaalselt sama neutraalsed kui hiljem avaldatud tekstid. Viimaste hulka kuulus ka Balti Venemaa Uurimise Keskuse juhi Vladimir Juškini arvamusele „Mitte miski sellest, mida ma täna rääkisin, ei ole bluff“, mis ilmus 13. märtsil 2018 Postimehes. Juškin analüüsib Putini „tähesõdade komplekti“. Juba loo pealkiri on pilklik ja viitab omaaegse USA presidendi Ronald Reagani strateegilise kaitsealgatuse programmile, mis sai suupäraseks hüüdnimeks „tähesõdade programm“. Juškin näitab mitme näite varal, et Putini väited uute relvade kohta ei ole täpsed, ei ole tõestatavad või on

²⁸ **Laugen, L.** 2018. Putin uutest superrelvadest: mõnesid on vaja veel peenhäälestada. – Delfi, 02.03.2018. <<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/putin-uutest-superrelvadest-monesid-on-vaja-veel-peenhaalestada?id=81310779>> (12.04.2018).

hoopis bluff. Ta kirjutab Putini esitletud mandritevahelise ballistilise raketi Sarmat kohta järgmist:

Ent on teada, et kompleksi Sarmat loomist on saatnud mitmesugused raskused. [...] Selle juures on raketi Sarmat väljatulistamiskatsetust alates 2015. aasta kevadest korduvalt edasi lükatud, kuna Krasnojarski masinaehitustehas, kus peab algama ka raketi seeriatootmine, on korduvalt raketi maketi valmimise tähtaega ületanud.²⁹

Näites osutatakse tehnilistele raskustele, millega toime tulemise kohta ei ole teateid. Juškin juhib tähelepanu tõigale, et katsetust on *korduvalt edasi lükatud*. See viitab järjepidevatele ebaõnnestumistele. Näites kasutatud keeleliste konstruktsioonidega ei kujutata Venemaa sõjatööstust kõrgel tehnilisel tasemel olevana.

2.3. Sõjalise võime kujutamine mobiilsuse/aktiivsuse kaudu

Sõjalise võime keelelise konstrueerimise vahendite hulka kuuluvad ka kiirusele/aeglusele, liikuvusele/staatilisusele, valmisolekule, suutlikkusele ja toimetulekule viitavad sõnad ja väljendid.

9. näide. Leedu kaitseminister: Venemaa armee on juba 24 tunniga valmis tegutsema

Toimetaja Sven Randlaid refereerib Postimehe maailmauudiste rubriigis 9. novembril 2017 ilmunud uudisloos Leedu kaitseministri Raimundas Karoblise sõnu. Leedulane andis Zapad 2017 põhjal hinnangu Venemaa relvajõudude valmidusele täita oma ülesandeid.

„Vene armee sõjaline võimekus on paranenud märkimisväärselt. Armee tegutsemisvalmidus on 24 tunnist 48 tunnini. See on eriti lühike aeg,“ rääkis Karoblis ajalehele Iltä-Sanomat.³⁰

Kuna kaitseminister on oma valdkonna asjatundja ja hästi informeeritud isik, kõlavad ta väited kaalukaina. Karoblis räägib konkreetsetest ajavahemikest:

²⁹ **Juškin, V.** 2018. „Mitte miski sellest, mida ma täna rääkisin, ei ole bluff.“ Vladimir Juškin analüüsib Putini „tähesõdade“ komplekti. – Postimees, 13.03.2018. <https://arvamus.postimees.ee/4437727/mitte-miski-sellest-mida-ma-tana-raakis-in-ci-ole-bluff-vladimir-juskin-analuusib-putini-tahesodade-komplekti?_ga=2.2918712.944778843.1521021719-1619684887.1394829646> (13.04.2018).

³⁰ **Randlaid** 2017.

24 tunnist 48 tunnini. Ta lisab omapoolse hinnangu: see on *eriti lühike aeg*. Mainitud ajavahemikud on tõesti väga lühikesed, mistõttu kujutatakse selles näites Venemaa sõjalist võimet mobiilse ja ohtlikuna.

10. näide. Venemaa lahinguvalmidus on kõrgem kui NSV Liidu ajal

2017. aasta detsembri algul esitleti Eesti Riigikogu Toimetisi, mis olid pühendatud julgeolekule. ERR kajastas seda „Aktuaalses kaameras“ ja uudisteportaali lühiuudises.

Venemaa valmistub suureks sõjaks alates 2008. aasta Gruusia konfliktist, ütles erukindral Ants Laaneots [...]. Ta leiab, et Venemaa lahinguvalmidus on kõrgem kui Nõukogude Liidu ajal. [...] „On täiesti tõenäoline, et aastail 2020 või veidi hiljem tuleb ette midagi tõsist Venemaa poolt,“ arvas Laaneots.³¹

Näites kasutab kõrge Eesti kaitseväljend kindlat kõneviisi kirjeldamiseks Venemaa valmisolekut sõjategevuseks. Ta väljendid on ühtaegu konkreetset (*suur sõda*) ja ebamääraseid (*midagi tõsist*), mis tekitab hirmu fooni. Sama mõju on aastaarvudel: sõjaks valmistatakse alates 2008. aastast ehk juba üheksa aastat, ent ähmane määratlus *aastail 2020 või veidi hiljem* jätab lugeja teadmatusse edasiste sündmuste toimumise täpse aja suhtes. Ebaselgust süvendab vastuoluline fraas *täiesti tõenäoline*, milles põhisõna tähistab oletatavat/arvatavat, aga seda täiendav määrsõna *täiesti* väljendab täielikku kindlust. Hirmutavalt kõlab ka väide, et *Venemaa lahinguvalmidus on kõrgem kui Nõukogude Liidu ajal*. NSVLi peeti külma sõja ajal kardetavaks vastaseks. Kui tunnistada Venemaa lahinguvalmidus NSVLi omast paremaks, tähendab see Venemaa sõjalise võime kujutamist mobiilsuse/aktiivsuse ja tegevusvalmiduse aspektis hirmutavana.

11. näide. Venemaa armee väidetavatesse edusammudesse tuleks suhtuda ettevaatlikult

Jaagant kirjutab 26. septembril 2017 Eesti Päevalehes McDermotti analüüsile viidates, et Venemaa väidetes oma sõjalise võime kohta on palju bluffi, sest need on mõeldud eelkõige Venemaa elanikele sisetarbimiseks, nende eneseteadvuse tõstmiseks ja potentsiaalsete agressorite heidutamiseks, mistõttu neisse tuleb suhtuda teatava reservatsiooniga.

³¹ Lauri, V. 2017. Laaneotsa sõnul valmistub Venemaa alates 2008. aastast suureks sõjaks. – ERR, 07.12.2017. <<https://www.err.ee/647357/laaneotsa-sonul-valmistub-venemaa-alates-2008-aastast-suureks-sojaks>> (14.02.2018).

Venemaa armee edusamme peab siiski võtma paraja koefitsiendiga, ettevaatlikult tuleks suhtuda kõigesse, mida Venemaa väidab end suutvat. „Näiteks Süürias oli selge, et Venemaa ei suutnud kõiki oma õhuoperatsioone elektroonilise sõjavõimega kaitsta,“ tõi McDermott näite.³²

Näites antakse sõna eksperdile: teadur McDermotti põhisõnum näib olevat see, et Venemaa hinnanguid oma sõjalise (antud juhul elektroonilise) võime kohta ei tasu alati võtta sõna-sõnalt ja tegelik oht ei pruugi olla nii suur, kui Vene armee laseb seda paista. McDermott seab kahtluse alla Venemaa armee edusammud valmiduse vallas täita ettenähtud ülesandeid. Ta ütleb, et seda edu *peab* (modaalverb) võtma *paraja koefitsiendiga*, mis tähendab, et kõik edusammude kohta räägitu ei pruugi olla tõsi. McDermott toob tõestuseks Venemaa armee ebaõnnestumise Süürias: *Venemaa ei suutnud kõiki oma õhuoperatsioone elektroonilise sõjavõimega kaitsta*. Teisisõnu jäi seal vägede ülesanne täitmata. Tegu võib olla Venemaa infosõjalise relvatäristamisega, et vastast heidutada, või lihtsalt väidetava ja tegelikkuse vahelise lõhega, mille näitlikustamiseks viitab McDermott puudustele Venemaa elektroonilises sõjapidamises Süürias.

12. näide. Dedovštšina³³ kahandab Venemaa relvajõudude võitlusvõimet

Relvajõudude valmisolekut ja suutlikkust oma ülesandeid täita mõjutab ka isikkoosseisu võitlusmoraal, millele jätavad muu hulgas oma jälje sõjaväelaste suhted: head, kamraadlikud ja toetavad suhted teevad üksuse tugevamaks; eeskirjade eiramine ja kaaslaste alandamine lõhuvad üksuse ühtsust.

2. augustil 2017 ilmus Postimehes Raadio Vaba Euroopa / Vabadsuraadio artikkel Vene armee ajateenijate suhetest ja olmest. Ühelt poolt esitatakse Venemaa armee ametlik versioon, mille järgi on sõjaväes kõik korras ja pole peaaegu mitte mingisuguseid probleeme. Teiselt poolt annab loos intervjuu endine ajateenija Azatlõk Azat Husnutdinov, kes kirjeldab oma kogemusi, mis ei lange kõiges kokku ametlike väidetega.

³² **Jaagant** 2017.

³³ Kõnekeelne väljend, mis on tuletatud vene k sõnast *ded* („taat“) ning tähistab vanemate ajateenijate vaimset ja füüsilist vägivalda nooremate suhtes.

Küsimusele dedovštšina kohta vastas Husnutdinov:

*Ei saa öelda, et dedovštšinat ei ole. [...] Ei saa öelda, et kõik oleks tore. Nende seas, kes olid teenistust alustanud enne meid, oli nii neid, kes käitusid jõhkralt, kui ka neid, kes käitusid normaalselt.*³⁴

Ta kasutab topelheitust: *ei saa öelda, et dedovštšinat ei ole*. Sedasi möönab ta ühelt poolt nähtuse olemasolu, aga püüab seda ka pehmedada, vältides jaatavat kõneliiki. Ta ei ütle otse, et dedovštšinat ei ole ja kõik on [ajateenistuses] tore.

Loo lõpus on esitatud lisainfo viimase kümne aasta vältel aset leidnud Tatarstanist pärit ajateenijate surmajuhtumitest, mis olid seotud dedovštšinaga Vene armees.

*12. märtsil 2017 maeti Permi krai Oktoobri rajooni Bikbai külas sõjaväeteenistuses viibinud Deniss Hamidullin. Sugulaste sõnul pressiti Denissilt raha välja ja noormees tappis end. Teise versiooni kohaselt ta tapeti. Uurimine käib. Permi kraist oli sõjaväkke võetud ka Innar Zakirov, kes Habarovskis aega teenides endalt elu võttis. Tšeljabinski oblasti Arslani külast pärit Ruslan Aidarhanovi surm sai teatavaks 3. septembril 2011. Tema teenis Sverdlovski oblastis Jelani garnisonis. Sugulased ei uskunud ametlikku versiooni, et noormees ennast üles poos – surnukehal oli nimelt rohkelt haavu. 2010. aastal hukkus väeteenistuse ajal Tatarstanist pärit Ilšat Usmanov.*³⁵

Näites kõlavad Vene ajateenistuse kontekstis sellised väljendid nagu *raha välja pressima, surm sai teatavaks, surnukehal oli rohkelt haavu, tapma, end tapma, endalt elu võtma, ennast üles pooma ja väeteenistuse ajal hukkuma*. Need ei peaks aga seonduma ajateenistusega, kuhu lapsevanemad saavad oma poegi kodanikukohust täitma, mistõttu mõjub selline keeleline konstrueerimine ajakirjanduses hirmutavalt eelkõige just Venemaa lapsevanematele. Eesti lugejas võib see tekitada inimlikku kaastunnet, ent anda ka märku sellest, et säärase armee võitlusvõime ei pruugi olla lahingus kõige suurem. Loetelu viitab korduvusele ja teatud regulaarsusele, mis mõjub kirjeldatavat nähtust võimendava seaduspärana. Kui väeüksus on killustatud, selles valitseb vastastikune vimm ja puudub ühtsus, muutub see nõrgaks. Eeskirju eiravat käitumist kirjeldades (eriti kui rõhutatakse, et dedovštšina on jätkuv ja levinud probleem) konstrueeritakse ajakirjanduses Venemaa relvajõududest selle sõjalise võime komponendi osas nõrgestatud kuvand.

³⁴ **Vene sõjavägi 2017: dedovštšina kestab edasi ja muslimitele jagatakse sealih** 2017. – Postimees, 02.08.2017. <<https://arvamus.postimees.ee/4198113/vene-sojavagi-2017-dedovstšina-kestab-edasi-ja-muslimitele-jagatakse-sealiha>> (19.04.2018).

³⁵ *Ibid.*

2.4. Sõjalise võime kujutamine jõukuse/ressursside kaudu

Et täita sõjalisi eesmärgi, mis on enamasti poliitiliste eesmärkide praktilised väljundid, peab riigi relvajõududel jätkuma ressursse alates inimestest, keda lahingusse saata, kuni tehnika ja varustuseni, millele lisandub kõik see, mis on vajalik, et taastada inimeste jõud ja hoida tehnika töökorras. Sõjalist võimet saab konstrueerida vajalike ressursside (eba)piisavuse kaudu.

13. näide. Laaneots: sõda ei tule

Ajaloolised pretsedendid (Venemaa õppused Kavkaz 2008 ja Zapad 2013 eelnesid vastavalt Vene-Gruusia ja Vene-Ukraina sõjale) tekitasid õppusega Zapad 2017 seoses mõnes inimeses küsimuse, kas ka see õppus võib kasvada üle rünnakuks. Eesti Kaitseväge endine juhataja erukindral Ants Laaneots esines 2017. aasta märtsis Pärnu täiskasvanute gümnaasiumi õpilastele, kellest üks esitas talle küsimuse: „Härra kindral, öelge nüüd murelikule vana-inimesele, kes nooruses on suurt sõda näinud, kas on oht, et sõda võiks taas puhkeda?“. Pärnu Postimehes 7. märtsil Kalev Vilgatsi sulest ilmunud kajastuse põhjal vastas Laaneots järgmiselt:

Mingit sõda ei tule, rahunege maha! Meid võib reaalne oht ähvardada idast, kuid Venemaal on praegu kaks sõda pooleli: üks Ida-Ukrainas, teine Süürias. Majandussanktsioonid on sundinud Venemaad ära tarvitama oma rahavaru ja majanduse seisund on praegu vilets.³⁶

Tsitaadis kõneleb teadja rollis ekspert, endine kõrge tegevvälane, kes tänu oma riigikogu liikme staatusele on eeldatavasti endiselt hästi kursis riikliku julgeoleku küsimustega. Laaneots viitab kehvale olukorrale Venemaa majanduses ja kujutab Venemaad majandusliku nõrkuse tõttu võimetuna pidama veel ühte sõda. Erukindral kasutab kategooriliselt väljendudes umbmäärast asesõna: *mingit sõda ei tule*. Sellele järgneb kohe pehmendav mööndus, millest annab tunnistust modaalverb *võib* (*meid võib reaalne oht ähvardada*). Samas täiendab selles fraasis põhisõna *oht* omadussõna *reaalne*, mis tasakaalustab mööndust ja osutab, et oht ei ole hüpoteetiline, vaid päriselt olemas. See suurendab omakorda tunnet, et Vene väed on ohtlikud. Seejärel põhjendab Laaneots samas lauses oma algset väidet selle kohta, et sõda ei tule, kuigi oht *võib* ähvardada. Põhjenduse algusele viitab sidesõna *kuid* (*kuid Venemaal on praegu kaks sõda pooleli*), millele lisaks on Lääs rakendanud

³⁶ Vilgats 2017.

majandussanktsioone. Sellest võib järeldada, et Venemaal ei jätku ressursse, et alustada rünnakut Eesti vastu. Näites konstrueeritakse Venemaad sõjaliselt ohutuna, põhjendades seda majandusliku olukorra ja sõjapidamiseks vajalike ressursside nappusega.

14. näide. Venemaal ei jätku jõudu sõdida mitmel rindel

Balti Venemaa Uurimise Keskuse juht Vladimir Juškin käsitleb Postimehes 13. detsembril 2017 avaldatud artiklis Sotšis peetud nõupidamist, milles olid 23. novembril osalenud Venemaa president Vladimir Putin ning kaitseministeeriumi ja sõjatööstuse juhid. Analüüsides nõupidamise tagajärgi ja sellele järgnenud Putini otsuseid, väidab Juškin, et Venemaa sõjaline tähelepanu pöördub Kesk-Aasiasse, kus Venemaa hakkab tegema koostööd Hiinaga. Juškini hinnangul ei suuda sõjatööstus rahuldada kõiki Vene sõjaväe vajadusi selleks, et tegutseda korraga mitmes piirkonnas. Seetõttu arvab Juškin, et lääne suunal (st ka Eestis) ei ole oodata Vene sõjalist ohtu.

Ülimalt tõenäoliselt ei jagu Venemaa sõjatööstuskompleksi võimsusest lahingutegevuse tagamiseks korraga kahel tandril. Seepärast valmistatakse kogu majanduse viimiseks sõjaaja rööbastele. [...] Niisuguses olukorras väheneb tuntavalt võimalus, et läänetandril [Balti riikides ja Poolas] võiks üldse sõjategevus alata.³⁷

Näide asetub põhjaliku analüütilise artikli konteksti. Siin esitatud laused kujutavad endast kahte järeldust, millega Juškin viitab sellele, et tänu mitmele praegu mõjuvale (ja tulevikus veelgi rohkem mõjuma hakkavale) tegurile (majanduslik seisund, rahalised võimalused, sõjatööstuse suutlikkus, geopoliitiline olukord jms) ei jätku Venemaal lihtsalt vahendeid lääne suunal midagi ette võtta, ehkki Putin on andnud käsu olla valmis sõjatoodangut suurendama. Näites äratub tähelepanu ülivõrdeline määrsõnafraas *ülimalt tõenäoliselt*. Viimases lauses torkavad silma konstruktsioonid *väheneb tuntavalt võimalus* ja *võiks üldse sõjategevus alata*. Just viimane fraas on välistava loomuga: sellega antakse mõista, et sõda Balti regioonis ei ole kuigi tõenäoline.

³⁷ Juškin 2017.

15. näide. Varud vähenevad

Samas artiklis analüüsib Juškin Vene sõjanduseksperptidele viidates naaberriigi armee olukorda pärast sõjalist sekkumist Süürias ja tõdeb, et sõjapidamiseks vajalike varude kahanemine hakkab mõjutama lahinguoperatsioone.

Venemaa sõjanduseksperdid märgivad, et aasta-paar pärast sõjategevuse alustamist on sõjaväel hakanud ladude tühjenemise tõttu nappima varuosi, lahingumoon, vormirõivaid, kütust ja õli, individuaalseid kaitsevahendeid, transpordivahendeid ning isegi spetsiifilisemat tehnikat, näiteks sihikuid, suurtükiradareid ja muud sellist.³⁸

Näites viitab üks julgeolekuekspert teistele oma ala (pealegi Vene) asjatundjatele, kes tõdevad otsesõnu, et lahingumoon on varsti otsas, enam pole millegagi tulistada, masinad amortiseeruvad ja kaitseressursid kuluvad. Keskse tähtsusega fraas on täisminevikuline konstruktsioon *on hakanud nappima*, mis ei viita hüpoteetilisele, vaid juba alanud sündmusele. Nappust põhjendatakse omakorda *ladude tühjenemisega*. Lisaks kirjeldab Juškin konkreetselt, mida on ladudest juba puudu. Mitte abstraktne viitamine mingitele nappivatele ressurssidele, vaid just niivõrd üksikasjalik loetelu tekitab lugejas tunde, et defitsiit on kõikehõlmav ja puudutab ka piasasju. Tehniliste argumentide põhjal saab lugeja teha rahustava järelduse, et Vene sõjajõudude üldine lahinguvõime nõrgeneb, mistõttu on tõenäoline, et mistahes uusi operatsioone kaalutakse enne alustamist tõsiselt. See võib omakorda tähendada seda, et idasuunalise ohu tase alaneb veidi.

3. Kokkuvõte ja soovitused

Sõjalise võime kujutamise ajakirjanduses kaasnevad tunded, millest üks prevaleerivamaid on hirm. Hirmu tekitamist on ajakirjanduses uurinud USA sotsioloog David Altheide, kelle sõnul on meedia loonud mõnekümne aastaga olukorra, kus hirm raamistab kõikvõimalikke sündmusi.³⁹ Seetõttu oli mõneti ootuspärane, et Venemaa sõjalist võimet puudutavates ajakirjanduslikes tekstides, mida me analüüsisime, käsitleti kõige rohkem Venemaa relvajõudude ohtlikkust Eesti julgeolekule, kusjuures valdavalt rõhutati vägede suurust. Enamasti seisnes selline kujutusviis lihtsalt arvude loetlemises: kui suur on

³⁸ *Ibid.*

³⁹ **Altheide, D. L.** 2002. *Creating Fear: News and the Construction of Crisis (Social Problems and Social Issues)*. New York: Aldine Transaction, p. 59.

mingis sõjaväeringkonnas isikkoosseis ja kui palju on sõjatehnikat (tanke, soomukeid, raketiseadeldisi, lennukeid jms), ent kasutati ka suurust või hulka tähistavaid omadussõnu (*suur, hiiglaslik ja tohutu*).

Teine Venemaa relvajõudude hirmutavuse väga levinud kujutusviis seisnes selle konstrueerimises kõrgtehnoloogia kaudu. Eesti ajakirjanduses uuritud perioodil (2017. aasta algusest kuni märtsini 2018) avaldatud artiklites kajastati palju Venemaa arengut elektroonilise militaartehnoloogia valdkonnas, millele anti enamjaolt kõrge hinnang. Teisalt aga ei kujutatud Venemaa relvajõude mitmel puhul tehnoloogiliselt hirmutavatena. Eksperdi-teadmistega autorid nagu Balti Venemaa Uurimise Keskuse juht Vladimir Juškin ja Euroopa Poliitikaanalüüsi Keskuse julgeolekuekspert Edward Lucas väitsid, et Venemaa blufib oma kõrgtehnoloogiliste relvadega ning et jutte nende võimsusest tuleb võtta teatava reservatsiooniga. Artiklites, milles käsitleti president Putini demonstreeritud uusi relvi, viidati pigem vananenud tehnoloogiale ning vihjati sellele, et Vene tehnika ei ole töökindel.

Venemaa relvajõudude mobiilsuse/aktiivsuse ja valmisoleku keeleli-seks kirjeldamiseks kasutati kõige rohkem sõnu ja fraase, mis väljendasid kiirust, ootamatust, dünaamilisust ja otsusekindlust. Ka oli juttu konkreet-setest ajavahemikest, mille vältel saavutab Venemaa armee tegevusvalmi-duse: 24 tunnist 48 tunnini.⁴⁰ Mitu kõnelejat, näiteks Laaneots ja Karoblis, osutasid Venemaa vägede juhtimissüsteemide suurele arengule, millele olid aidanud kaasa 2008. aastal Vene-Gruusia sõjast saadud valusad kogemused: vaatamata vägede suurusele ja üleolekule õhuruumis ei suudetud seal oma ülesannet täita plaanitud viisil, kuna side, tehnika ja juhtimine olid puudu-likud. Samas võis lugejale jääda mulje, et Venemaa sõjalise võime puhul (eriti kui Vene relvajõud seda ise kujutavad) tasub paljuski kahelda, näiteks ütles analüütik McDermott, et „Süürias oli selge, et Venemaa ei suutnud kõiki oma õhuoperatsioone elektroonilise sõjavõimega kaitsta“⁴¹.

Kui Venemaa sõjalist võimet konstrueeriti jõukuse/ressursside kompo-nendi kaudu, jäi pigem valdavaks defitsiidi ja nappuse kujutamine. Ressurs-side ebapiisavust tunnistasid nii Venemaa enda kui ka lääneriikide, sealhulgas Eesti eestkõnelejad. Mitu Eesti asjatundjat (sh Juškin ja Laaneots) kinnitasid Venemaa ohutust kas kindlas kõneviisis (*sõda ei tule*) või tingivas kõneviisis ja modaalselt (*ülimalt tõenäoliselt ei jagu Venemaal võimsust ja väheneb tuntavalt võimalus, et sõjategevus võiks üldse alata*), viidates nappidele või ammenduvatele ressurssidele: Ida-Ukraina ja Süüria konfliktis osalemiseks

⁴⁰ Randlaid 2017.

⁴¹ Jaagant 2017.

läheb vaja varuosi, lahingumooni, vormirõivaid, kütust, õli, individuaalseid kaitsevahendeid, transpordivahendeid ja muud sellist (*Venemaal on praegu kaks sõda pooleli: üks Ida-Ukrainas, teine Süürias*). Samas viidati ka Krimmi annekteerimise tõttu 2014. aastal Venemaale kehtestatud lääneriikide majandussanktsioonidele (*majandussanktsioonid on sundinud Venemaad ära tarvitama oma rahavaru ja majanduse seisund on praegu vilets*), mis mõjutavad nii majandust kui ka sõjatööstust, milles on kõrgtehnoloogiliste relvade arendamiseks vaja Läänes toodetud komponente.

Kui tugeva demokraatiaga ühiskonnas peetakse avalikku arutelu riigikaitse riskide üle, ei lähtuta selles emotsionaalsetest hinnangutest, hirmutamisest ega naeruvääristamisest, vaid esitatakse kontrollitud faktid ja argumenteeritakse ratsionaalselt. Sisuka avaliku kommunikatsiooni tagamisel täidab olulist rolli nii Eesti kaitseväelaste kui ka ajakirjanike keelekasutus. Pakume oma uuringu põhjal välja mõned soovitusel, et sellele kaasa aidata.

Soovitused kaitseväelasele

1. Vältige Venemaa sõjalise võime ja selle komponentide (vägede, relvastuse, ressursside, tehnilise uuksuse ja mobiilsuse) kujutamist suurematena, kui need tegelikult on. Mõtelge üksikasjalikult läbi kõik avalikkuseni jõuda võivad sõnumid ja väljaütlemised Venemaa sõjalise võime kohta, sest kaitseväelase kui asjatundja sõnad on selliste teemade puhul kaalukamad kui tavainimese või võhiku öeldu.
2. Venemaa relvajõudude suuruse ja struktuuriga seoses tuleb alati selgitada laiemat konteksti, milles arve ja ühikuid esitatakse. Kui ainult loetleda (näiliselt) suuri arve, ei aita see kaasa julgeolekuolukorra adekvaatsele mõistmisele Eesti ühiskonnas.
3. Venemaa relvajõudude tehnoloogilise taseme ja moderniseerituse käsitlemisel tasub kaaluda, kuidas teha seda ilma võimendamata Vene propagandat ülimumoosa relvastuse kohta, vaid tutvustades lugejale/kuulajale asjatundjate tasakaalustatud hinnanguid. Samuti ei maksa Venemaa relvajõudude mobiilsusest/aktiivsusest kõneldes jätta (ekslikku) muljet, justkui oleks Venemaa armee pidurdamatu ja kõiki selle ettevõtmisi saadaks alati edu.

Soovitused ajakirjanikule

1. Venemaa sõjalisest võimest tulenevate rahvusvaheliste riskide käsitlemisel tuleb püüda olla võimalikult konkreetne: abstraktsest ohust rääkimine tekitab inimestes asjatut segadust ja hirmu.
2. Püüdke avada Venemaa sõjalise võimega seotud teemasid tasakaalustatult: kui lahata Venemaa sõjalist võimet, on asjakohane käsitleda ka NATO kaitsevõimet. Samuti on tähtis, et võrdlustes Venemaaga ei unustataks fakti, et Eesti on NATO lahutamatu osa.
3. Keelekasutuses tasub hoiduda Eestile ebasõbralike riikide sõjalise võime (tahtmatust) ülistamisest ja ülepaisutamisest. Samuti ei maksa Eesti väiksust liigselt rõhutada, kuna Eesti kaitsevõime moodustab osa NATO kaitsevõimest. Lisaks tasub sõjaliste ja julgeolekuteemade puhul inimestele selgitada ja meelde tuletada Eesti riigikaitse laiapõhjalisust: riigikaitse ei sõltu ainult kaitseväelastest ega NATOst, vaid igast kodanikust.

Kirjandus

- Altheide, D. L.** 2002. *Creating Fear: News and the Construction of Crisis (Social Problems and Social Issues)*. New York: Aldine Transaction.
- Blair, D.** 2015. *Sitting Near a Nuclear Tripwire, Estonia's President Urges Nato to Send Troops to Defend His Country*. – *The Telegraph*, 11.04.2015.
<<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/estonia/11530064/Sitting-near-a-nuclear-tripwire-Estonias-president-urges-Nato-to-send-troops-to-defend-his-country.html>> (08.03.2018).
- CJCS Guide to the Chairman's Readiness System** 2010.
<<http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Library/Handbooks/g3401.pdf?ver=2016-02-05-175742-457>> (12.03.2018).
- Jaagant, U.** 2017. *Uuring: Venemaa elektrooniline sõjavõime astub NATO-le kandadele*. – *Eesti Päevaleht*, 26.09.2017.
<<http://epl.delfi.ee/news/eesti/uuring-venemaa-elektrooniline-sojavoime-astub-nato-le-kandadele?id=79619942>> (09.12.2017).
- Juškin, V.** 2017. *Vladimir Juškin: milliseks sõjaks valmistub Putin?* – *Postimees*, 13.12.2017.
<https://arvamus.postimees.ee/4341969/vladimir-juskin-milliseks-sojaks-valmistub-putin?_ga=2.141834615.49712071.1513021993-1619684887.1394829646> (13.12.2017).
- Juškin, V.** 2018. *„Mitte miski sellest, mida ma täna rääkisin, ei ole bluff.“ Vladimir Juškin analüüsib Putini „tähesõdade“ komplekti*. – *Postimees*, 13.03.2018.
<https://arvamus.postimees.ee/4437727/mitte-miski-sellest-mida-ma-tana-raakisin-ei-ole-bluff-vladimir-juskin-analuusib-putini-tahesodade-komplekti?_ga=2.2918712.944778843.1521021719-1619684887.1394829646> (13.04.2018).

- Kaitsepolitsei ameti aastaraamat 2014.** Tallinn: Kaitsepolitsei amet.
- Kaldoja, E.** 2017. Rootsleri kindral: Venemaa pole NSVL. – Postimees, 18.10.2017. <<https://pluss.postimees.ee/4281525/rootsi-erukindral-venemaa-pole-nsvl>> (10.12.2017).
- Kunnas, L.** 2016. Sõda 2023. Taavet. Koljat. Tallinn: Küppar & Ko.
- Laugen, L.** 2017. Venemaal luuakse elektromagnetilisi pomme, mis halvavad vastase tehnika. – Delfi, 28.09.2017. <<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/venemaal-luuakse-elektromagnetilisi-pomme-mis-halvavad-vastase-tehnika?id=79659470>> (29.03.2018).
- Laugen, L.** 2018. Putin uutest superrelvadest: mõnesid on vaja veel peenhäälestada. – Delfi, 02.03.2018. <<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/putin-uutest-superrelvadest-monesid-on-vaja-veel-peenhaalestada?id=81310779>> (12.04.2018).
- Lauri, V.** 2017. Laaneotsa sõnul valmistub Venemaa alates 2008. aastast suureks sõjaks. – ERR, 07.12.2017. <<https://www.err.ee/647357/laaneotsa-sonul-valmistub-venemaa-alates-2008-aastast-suureks-sojaks>> (14.02.2018).
- Lind, M. A.** 2017. Venemaal kukkus alla õhujõudude lennuk. – Delfi, 19.09.2017. <<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/venemaal-kukkus-alla-ohujõudude-lennuk?id=79527540>> (15.05.2018).
- Lucas, E.** 2017. Edward Lucas: Läänes levinud 10 väärarusaama Venemaa kohta. – Postimees, 01.02.2017. <https://arvamus.postimees.ee/4394049/edward-lucas-laanes-levinud-10-vaararusaama-venemaa-kohta?_ga=2.15238390.1941312782.1517330657-1619684887.1394829646> (27.03.2017).
- McDermott, R. N.** 2017. Russia's Electronic Warfare Capabilities to 2025: Challenging NATO in the Electromagnetic Spectrum. Tallinn: Rahvusvaheline Kaitseuuringute Keskus.
- Militerm.** <<http://termin.eki.ee/militerm/>> (08.03.2018).
- Randlaid, S.** 2017. Leedu kaitseminister: Zapad tõestas Vene armee võimekust rünnata 24 tunni jooksul. – Postimees, 09.11.2017. <<https://maailm.postimees.ee/4305671/leedu-kaitseminister-zapad-toestas-vene-armee-voimekust-runnata-24-tunni-jooksul>> (16.03.2018).
- Richardson, J. E.** 2006. Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis. New York: Palgrave MacMillan.
- Silm, S.** 2017. Leo Kunnas: peame pingutama, sest kõne all on riigi saatus. – Õhtuleht, 26.02.2017. <<https://mehele.ohuleht.ee/790004/leo-kunnas-peame-pingutama-sest-kone-all-on-riigi-saatus>> (06.04.2018).
- Stone, D.** 2012. Policy Paradox: The Art of Political Decision Making. New York: W. W. Norton & Company.
- Tamm, E.** 2017. Raport: küberrünnakuga on võimalik Baltimaad ülejäänud NATO-st eraldada. – ERR, 26.09.2017. <<https://www.err.ee/632676/raport-kuberrunnakuga-on-voimalik-baltimaad-ulejaanud-nato-st-eraldada>> (27.03.2018).

Vene sõjavägi 2017: dedovštšina kestab edasi ja muslimitele jagatakse sealih
2017. – Postimees, 02.08.2017.

<<https://arvamus.postimees.ee/4198113/vene-sojavagi-2017-dedovstsina-kestab-edasi-ja-muslimitele-jagatakse-sealiha>> (19.04.2018).

Vilgats, K. 2017. Erukindral Ants Laaneots: Sõda ei tule, rahunege maha! – Pärnu Postimees, 07.03.2017.

<<https://parnu.postimees.ee/4036463/erukindral-ants-laaneots-soda-ei-tule-rahunege-maha>> (08.04.2018).

PRIIT TAMM, MA

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi kommunikatsioonijuhtimise
magister, Eesti Metodisti Kiriku Tartu Püha Luuka koguduse pastor

Dr STEN HANSSON

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi kommunikatsiooniuringute
teadur